22/11/2021

Съборността като богословска и канонична категория

Да дадем всеобхватно и изчерпателно определение за Църквата е невъзможно по причина на нейната богочовешка природа. Църквата не може да бъде сведена до обикновена човешка институция. Нейната същност и историческа реалност обхваща в себе си не само много аспекти на видимия свят, но и на невидимия – тя съчетава в себе си не само човешкото, но и божественото поради своето вътрешно единство с Бога. А Бог не може да бъде вписан в рационалните категории на ограничения човешкия разум. Св. апостол Павел, използвайки брака като метафора за живота на Христовата Църква, заключава: „Тази тайна е велика: но аз говоря това за Христос и за Църквата“ (Еф. 5:32).

В Св. Писание на Новия завет липсва каквото и да е определение за Църквата, макар думата „църква“ да се среща 110 пъти. Вместо определение свещените писатели ни говорят за Църквата чрез езика на образите, метафорите, алегориите и притчите, описвайки я в разнообразни символи и

разкривайки чрез тях различни аспекти от нейното битие и единството ѝ с нейния Основатели Глава Господ Иисус Христос. Св. апостол и евангелист Йоан предава думите на Господа, където Спасителят оприличава Църквата на лоза с нейните пръчки (Йоан 15:1-8), на Пастир и стадо (Йоан 10:1-16). В притчата за добрия самарянин Господ говори за Църквата като за лечебница, в която човешката природа получава изцеление от Лекаря на душите и телата. Св. апостол Павел, разкривайки учението за Църквата, си служи с образа на строящо се здание (Еф. 2:19-22), на брачен съюз (Еф. 5:23; 5:32), на дом (семейство) (1 Тим. 3:15; Евр. 3:6), на град Божий (Евр. 11:10), на глава и тяло (Еф. 1:22-23). Обединяващото начало във всички метафорина Църквата е Богочовешката Личност на нашия Господ Иисус Христос – Той е формиращият фактор, основата и съединяващата връзка между членовете на Църквата. В Него и чрез Него намират основание и същностните (отнасящи се към самата същност на Църквата и по необходимост произтичащи от нея) свойства на Църквата, изведени в деветия член от Символа на вярата, сред които е съборността.

Още в първите дни след Възкресение Христово виждаме Христовите последователи неотлъчно от Йерусалим, пребиваващи в Сионската горница като общност единодушна и единомислена във вярата и молитвата. В деня Петдесетница Св. Дух слиза върху малкото стадо Христово и със Своята животворна и зиждителна сила започва мощно и непрестанно да действа върху този начатък на Църквата, като я оживява, укрепва и възраства в строен, крепък и все по-голям по своите мащаби духовен организъм. Именно метафората за живия организъм, използвана от св. апостол Павел, е най-силният и смислово наситен образ, разкриващ в най-голяма дълбочина съборната природа на Църквата. От самото начало верните Христови последователи представляват не разпръснато стадо без пастир, не братство на взаимни близки отношения, не даже благоустроено общество на духовен и нравствен съюз на волята и чувствата, но общество ангелско[1], общност от живи членове, свързани по между си в несрещано до този момент благодатно единство и хармония на вътрешния живот, живота на новото човечество в Христа Иисуса:

И постоянствуваха в учението на апостолите, в общуването, в хлеболомението и в молитвите... А всички вярващи бяха заедно, и всичко им беше общо; продаваха имоти и стока и разделяха ги между всички, всекиму според нуждата. И всеки ден единодушно престояваха в храма и, преломявайки по къщите хляб, хранеха се с весело и чисто сърце, като хвалеха Бога и като бяха обични на целия народ (Деян. 2:42, 44-47).

А множеството повярвали имаха едно сърце и една душа (Деян. 2:32).

За тази благодатна съборност в истината (учението), молитвата, любовта и хлеболомението (Светата Евхаристия) не съществуват границите на богатството и бедността, знатния произход и ниското обществено положение, властта и робството, външната ученост и неграмотност. Вратите на Църквата още от първите мигове на нейното съществуване остават широко отворени за всички без разлика на звание, състояние, националност.

Чрез термина „съборна“ в Символа на вярата е предадена гръцката дума „Καθολικὴ“, чиято основа произхожда от думата „ὅλος“ – цял, съвършен. „Едно от трите значения на представката „каф“ е да засили понятието, с което е свързана. По този начин, като цяло тук се обозначава неограничена от нищо пълнота, всеобхватност, „плирома“...“[2]. Но не географският или етнографски аспект на тази всеобщност на битието, целта и духовния живот изразява терминът „съборност“, а онази пълнота, за която говори св. апостол Павел в посланието си до Ефесяни: „...и Го постави над всичко Глава на църквата,която е Негово тяло, пълнота на Тогова, Който изпълня всичко във всичко.“ (Еф. 1:22-23). Съборността е същностното свойство на Църквата чрез благодатта на Св. Дух да довежда до всеки един свой член пълнотата на живота в Христа, свързвайки отделните членове на Тялото Христово в дивно богочовешко единство. Подобно на това както в тялото всички членове участват в пълнотата на неговия живот, бидейки свързани помежду си в органично единство и хармония.

Тайната на богочовешкото единство, единство вътрешно, съкровено, органично, е тайната на съборността на Църквата. Това възсъединяване на разединеното и разпръснато човечество се осъществява преди всичко в Евхаристическата действителност на Църквата. И св. апостол Павел, наричайки Църквата Тяло Христово, вписва този образ най-вече в неговата литургична реалност: „Защото един хляб, едно тяло сме ние многото, понеже всички се причестяваме от един хляб“ (1 Кор. 10:17). В Тайнството на св. Евхаристия по знаменития израз на св. Кирил Йерусалимски вярващите

стават „сътелесни и единокръвни на Христа“[3], а заедно с това сътелесни е един на друг. В литургичния опит на Църквата нейната съборна природа най-ясно се разкрива не като моралистична действителност, а като онтологична, явявайки се икона на Небесното Царство. Съборността предполага събрание – именно събирането на вярващите около Трапезата, участието им в Тайната Вечеря.

Тайната на съборното единство в Църквата включва в себе си и единството във вярата и истината. Първоначално думата съборна е била използвана от светите отци именно в този контекст – да обозначи чистотата и ненакърнимостта на Христовото учение, вярата, която по думите на св. Викентий Леринский „е изповядвана навсякъде, винаги и от всички“. „Истината и спасението са дадени на любовта, т.е. на Църквата“[4] – казва св. свещеномъченик Иларион Троицки. Продължавайки тази мисъл, бихме казали, че истината е дадена на съборността, съборността не познава частни мнения или лични истини. И в този контекст съборността отново се явява като характеристика не външна и количествена, а вътрешна и качествена. Съборната истина на Църквата може да бъде изразявана даже от малък на брой изповедници на вярата, както е било в случая на св. Марк Ефески. „Свети Максим, когото църковната традиция нарича Изповедник, отговорил на тези, които искали да го принудят да се причасти с монотелитите, така: „Дори ако цялата вселена се беше причастила с вас, аз единствен няма да се причастя“. На „Вселената”, която той смятал за пребиваваща в ерес, противопоставил своята съборност“[5], „а такъв мъж като свети Василий Велики, в особено труден момент на борба за догматите е могъл да възкликне със съборно дръзновение „Който не е с мен, той не е с истината“[6].

На православната еклисиология е напълно чужд всякакъв род себична обособеност, индивидуализъм, самодостатъчност. Съборното естество на Църквата неминуемо намира израз и в нейната земна организация и управление. „Угодно бе на Св. Дух и нам“ (Деян. 15:28) е вечният неизменен принцип, по който съборният разум на Църквата е подхождал към решаването на всички възникващи въпроси и проблеми, касаещи нейната историческа реалност, а апостолският събор в Йерусалим през 51 г. става прототип на Вселенските събори на Православната Църква, на които принадлежи висшата църковна власт. Православната Църква познава не „аз“, а „ние“, не „мен, а „нас“. На Господа е било угодно да даде на Своята Църква йерархична структура, но йерархията не противоречи на съборността, напротив тя е призвана да бъде неин пазител и изразител. Според

известната мисъл на св. Игнатий Богоносец: „където е епископът, там трябва да бъде и народът, както където е Христос, там пред Него стои цялото небесно войнство като пред Вожда на Господните сили и Началника на цялата разумна природа“. В тези думи св. Игнатий съпоставя отделната поместна църква, събрана около своя епископ, на цялата вселенска Църква, като частното към общото, изразявайки Православното учение за равнопоставеността на поместните църкви. По отношение на Тялото Христово всяка поместна Църква се явява не част от Тялото, а самото Тяло, макар и в умален по мащаби вид, тя съдържа в себе си образ на цялото, подобно на това, както в Св. Евхаристия всяка частичка от Светите Дарове съдържа цялото Христово тяло. Същата смислова натовареност се съдържа и в гръцката дума «ὅλος», която разгледахме по-горе, защото чрез нея се обозначава „такъв предмет, частите на който са немислими без цялото, без онова главното, чрез което те се свързват в едно тяло. Всяка част тук е образ на цялото“[7]. Църквата в Йерусалим става същата съборна Църква и в Антиохия, Коринт, Рим, Александрия… Апостолските мъже в своите послание към другите поместни църкви се обръщат не като имащи власт над тях, а като наставници и съветници. В техните писма те ги призовават да се подчиняват не на тях, а на своите епископи, а за себе си запазват единствено правото молитвено да ходатайстват пред Бога за благосъстоянието на братската поместна църковна община.

На Православието е напълно чужд римокатолическия тип еклисиология, при която висшата вероучителна и съдебна власт се персонифицира в лицето само на един епископ. Православната Църква никога не е признавала правото на даден епископ да приема апелации за догматични или съдебни постановления, приети от дадена поместна църква. Така например отците на Картагенския събор през 419 г., позовавайки се на 6 и 7 правило на Първия Вселенски Събор решително отхвърлят правото на римските епископи за юрисдикция в другите поместни Църкви, давайки дълбоко еклисиологично основание за това: „защото отците признали, че нито в една област не ще се умали благодатта на Светия Дух, чрез която Христовите йереи разумно виждат правдата и твърдо я опазват, а особено когато всекиму е позволено, в случай на недоволство от местните съдии, да се обърне до събора на областта си или пък и до вселенския събор. И може ли някой да повярва, че нашият Бог може да внуши справедливост на съд на едного, който и да е бил той, а да откаже в това на многобройните йереи, които са се събрали на събор?… А относно това, че ти можеш да изпратиш някого, като че ли от страна на светиня ти, ние не намираме нито един събор на отците да е постановил нещо такова“. В заключението на посланието се съдържа

пророческо предупреждение: „И така, по молба на някои, не изпращайте тук свои клирици за разрешение на делата ни и не допускайте това, за да не кажат, че внасяме суетната гордост на света в църквата Христова, която на желаещите да видят Бога принася светлината на простотата и деня на смиреномъдрието.“ (Послание Африканского Собора к Келестину, папе Римскому // Никодим [Милаш], еп. Правила. Т. 2. С. 283-284)“.

Православието не познава други отношения между епископите и техните църкви освен духовно-родствените и братските, защото тяхното обединяващо начало е едно и Главата на Църквата е един – нашият Господ Иисус Христос.Той е обединяващото начало на всички членове на Църквата независимо от тяхното йерархическо положение, в Него намира своето основание съборността на Православната Църква. И единственият път към съборното единство винаги е бил пътят на благодатното озарение на любовта в Св. Дух, както и св. апостол Павел учи: „с истинска любов да растем по всичко в Оногова, Който е глава, – Христос, от Когото цялото тяло, стройно сглобено и свързано чрез всички дарувани свръзки, при действието на всяка част според силите ѝ, нараства, за да се съзижда в любов“ (Ефес. 4:15–16).

+ Ловчански митрополит Гавриил

[1] Св. Иоанн Златоуст. Толкование на книгу Деяний. Беседа 7, 2. – М. 1993 г. С. 45.

[2] Бог наш на небеси и на земли вся , елика восхоте, сотвори (Пс. 113, 11) : апологетические очерки (1978-1982) / протопресвитер Михаил Помазанский. – Джорданвилль : Свято-Троицкий монастырь, 1985 (Тит. л. 1984) (Тип. преп. Іова Почаевского). – 124 с. / Соборность и церковное сотрудничество. 67-76 с.

[3] Св. Кирилл Иерусалимский. Творения. Слова Тайноводственныя – Слово 4. Москва – 1855, с. 368.

[4] Священомученик Иларион Троицкий. Христианства нет без Церкви. Издательство Сретенского монастыря. Москва, 2007. с. 28.

[5] Лосский В.Н. Боговидение.Пер. с фр. В.А. Рещиковой, сост. и вступ. ст. А.С. Филоненко – М.: АСТ, 2006. с. 704.

[6] Пак там. с. 709.

[7] Аквилонов, Е. П. О соборности церкви в связи с вопросом о восстановлении

всероссийского патриаршества / Е. П. Аквилонов. – Санкт-Петербург : Типография Училища Глухонемых, 1905.

bg-patriarshia.bg